

AUSTRÁLIE A OCEÁNIE

Australský svaz

Královnou Austrálie je ovce. Bílá, kudrnatá, bečící ovečka druhu merino. Přesně téhle ovci vděčí nejmenší kontinent za své bohatství a osídlení. Dávno před tím, než se objevila ložiska dnes tolik žádaných kovů, dávno před tím se už v Austrálii pěstovaly ovce. Australská vlna patří k nejlepší na světě. Je hustá a hebká. Má tenké vlákno, vysokou pevnost, výborně se zpracovává. A je jí hodně. (A. Benda: Neznámou Austrálií)

Rozlohou je Australský svaz šestý největší stát světa. Zabírá celou australskou pevninu a ostrov Tasmánii.

Osídlení země je však velmi řídké a nerovnoměrné. Většina obyvatel žije ve velkých městech postavených převážně při pobřeží. Vnitrozemí je osídleno velice řídko. Rozsáhlé pustinné oblasti jsou téměř liduprázdné. Celkový počet obyvatel rozsáhlé země dosahuje asi 20 milionů. Naprostou většinu z nich představují obyvatelé evropského původu - potomci přistěhovalců z Evropy, většinou pocházející z Británie. Přistěhovalectví pokračuje i v současné době. Jen nevelkou menšinu tvoří původní obyvatelé světadílu - černí Australci.

Australský svaz je **hospodářsky vyspělý stát**, patří k nejvyspělejším na světě. Má rozvinutý moderní průmysl, který využívá značné přírodní zdroje. Těží a vyrábí nejen pro domácí spotřebu, ale i pro vývoz. Vyrábí se hlavně uhlí a rudy, ale i dřevo, nejvíce do Japonska. Významné

Sydney má více než 4 miliony obyvatel a je největším městem Austrálie. Velkoměsta soustřeďují většinu obyvatel světadílu. V hlavních městech států Australského svazu žije více než 60 % obyvatel celé země.

je australské zemědělství. První na světě je v chovu ovcí a v produkci i vývozu vlny. Orná půda zabírá vzhledem k přírodním podmínkám jen velmi malou část rozlohy země. Přesto se pěstuje mnoho obilnin, především pšenice. Ta se také ve velkém měřítku vyváží.

Australský svaz se skládá ze šesti států spojených ve federaci. Hlavním městem je *Canberra* (čti kenbera). Mnohem větší jsou však několikamilionová velkoměsta *Sydney* (sydny)

a *Melbourne* (melbern). Na západě Austrálie je největším střediskem *Perth* a na severu *Darwin*.

V začátcích své moderní historie, po objevení Evropany, byla Austrálie nejprve využívána jako *trestanecká kolonie*. Byli tam vyvázeni britští vězni. Větší zájem o osídlení rozsáhlé země vyvolal až nález zlata a následující „zlatá horečka“. Ta vypukla v polovině 18. století. Británie rozdělila území Austrálie na několik svých kolonií. Na počátku 20. století se spojily a vytvořily *Australský svaz*. Dnes jej s Británií spojuje jen osoba královny, která je hlavou státu. Jinak je Australský svaz nezávislým státem s vlastní vnitřní i zahraniční politikou a se samostatným hospodářstvím. Z jednotlivých kolonií se staly **členské státy** svazu. Hospodářsky nejvyspělejší a nejhustěji osídlené jsou státy *Victoria* a *Nový Jižní Wales* ležící na jihovýchodě země. Nejrozsáhlejší jsou *Západní Austrálie* a *Queensland* (čti kvínslend), nejmenší pak *Tasmánie* zabírající stejnojmenný ostrov. Na jihu světadílu leží *Jižní Austrálie* a na severu *Severní teritorium*, které nemá postavení státu. Teritoriem je i území hlavního města.

Povrchová těžba železné rudy. Austrálie patří k předním vývozcům této suroviny na světě a vyváží i zpracované železo a ocel. Hlavním odběratelem je Japonsko.

Austrálie využívá svého značné-
ho **nerostného bohatství**. Není to
jen těžba zlata, jejíž význam v sou-
časnosti již poklesl. V Austrálii se
dnes dobývá nejvíce na světě *bau-
xitu*, suroviny k výrobě hliníku.
Stojí na prvním místě i v těžbě *olo-
va* a drahokamu *opálu* a některých
jiných nerostů. Velké je bohatství
černého i hnědého *uhlí*, *železné ru-
dy* i některých dalších rud. Tyto su-
roviny se zčásti zpracovávají přímo
v zemi, zčásti se vyvázejí do Japón-
ska, USA i jinam do zámoří.

▲ Záběr z Národního parku Kaka-
du v severní Austrálii. Chrání růz-
norodou přírodu od mokřadních
porostů přes eukalyptové lesy po
savany. Žije v něm mnoho vodního
ptactva, krokodýli, psi dingo, velcí
klokani a další zvěř.

**Australský svaz patří k hospo-
dářsky nejvyspělejším zemím svě-
ta. Má značné nerostné bohatství.
Vysoká je jeho průmyslová i země-
dělská výroba. Země je řídké osíd-
lena. Převahu ve složení obyvatel-
stva mají evropská přistěhovalci.**

*Původní australské obyvatelé zane-
chali na skalách a v jeskyních se-
verní Austrálie množství skalních
kreseb a rytin. Výtvarné umění pat-
ří ke kultuře Austrálců, považova-
ných neprávem za zcela zaostalé.* ▶

přízpůsobili dokonale. Uměli využívat
například divoce rostoucích rostlin
k obživě, k léčení i k výrobě jedů. Do-
kázali využít všech chudých zdrojů,
které jim australské vnitrozemí nabíze-
lo. Odhaduje se, že koncem 18. století
jich na celém území Austrálie žilo asi
300 tisíc. Po příchodu Evropanů začalo
Austrálců rychle ubývat. Přistěhovalci
je krutě pronásledovali, vraždili, vyháně-
li z lovišť. Zanesli mezi ně nemoci
a alkohol. Do roku 1920 klesl jejich po-
čet až na pouhých 60 tisíc. Od té doby
se situace zlepšila a opět jich přibývá.
Dnes se jejich počet blíží ke čtvrt
miliónu. Až na výjimky však už nežijí
svým původním způsobem života. Vět-
šina jich živoří na chudých okrajích
měst nebo jsou zaměstnáni na farmách,
většinou jako honáci dobytka nebo po-
mocní dělníci. Na Tasmánii byli pů-
vodní Tasmánci zcela vyhubeni.

Otázky a úkoly:

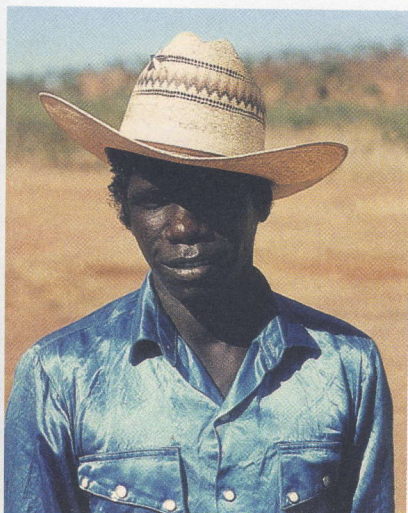
1. V tabulkách zjistěte rozlohu Australského svazu. Srovnajte ji s rozlohou největších afrických států.
2. Porovnejte počet obyvatel těchto států se zalidněním Austrálie.
3. Zdůvodněte, proč Australský svaz patří mezi hospodářsky nejvyspělejší země světa.
4. V těžbě kterých nerostů patří Australskému svazu přední místo?
5. Ve kterých zemědělských produktech je Austrálie na předním místě mezi zeměmi světa?
6. Které produkty se z Austrálie nejvíce vyvázejí? Kdo je jejich největším odběratelem?
7. Podle mapy vyhledejte a pojmenujte všechny části Australského svazu.
8. Vyberte území, která jsou součástí Australského svazu: Papua-Nová Guinea - Severní teritorium - Nový Zéland - Tasmánie.
9. Kdo byli první bělošští přistěhovalci do Austrálie?
10. Která událost zvýšila zájem Evropanů o tento světadíl?
11. Podle mapy zjistěte oblasti nejbohatší na těžbu rud barevných a drahých kovů.
12. Na mapě vyhledejte, ve kterých státech Australského svazu je nejrozvinutější průmysl.

Zopakujme si!

1. Kolik procent povrchu Země pokrývá světový oceán, kolik procent pevniny?
2. Jaký je rozdíl mezi ostrovem a světadílem?
3. O které hospodářsky vyspělé zemi jsme se učili v zeměpise Afriky? Porovnejte přírodní a hospodářské poměry této země s Australským svazem.

Původní obyvatelé Austrálie, **Austrálcí**, jsou černé pleti, mají kudrnaté vlasy a jsou rozděleni do mnoha kmenů hovořících odlišnými jazyky. Přišli do Austrálie dávno před příchodem Evropanů přes řetěz ostrovů z jihovýchodní Asie. Nejspíš to bylo za poslední doby ledové, kdy hladina oceánu byla o 70 m nižší a vzdálenosti mezi ostrovy menší než nyní. Poté, co hladina oceánu opět stoupla, byli původní obyvatelé nejmenšího světadílu odděleni od ostatního světa a vyvíjeli se odlišně od jiných národů. Když přišli do Austrálie Evropané, našli tam Austrálce, kteří neuměli obdělávat půdu ani nechovali dobytek. Živil se lovem zvěře a sběrem bylin. Nedokázali zpracovávat kov, takže nástroje i zbraně zhotovovali jen ze dřeva, kamene a kostí. Obtížným přírodním podmínkám své vlasti se však

Mladý Austrálec pracuje na severoaustralské farmě jako honák dobytka.

AUSTRÁLIE A OCEÁNIE

Tichomořská ostrovní říše

O divokém vnitrozemí Nové Guineje žurnalisté často říkají, že je poslední rezervací lidí kamenné doby. A navzdory novinářskému sklonu k nadsázce musí i národopisec přiznat, že je tomu tak. Ve vnitrozemí melanéských ostrovů mnohde dodnes používají místní lidé dosud výlučně kamenných nástrojů, jmenovitě kamenné sekery. Mezi početnými pozoruhodnými rysy jejich kultury, často pro nás zcela nepochopitelnými, je jeden zvláště krutý a odsuzovaný: lidojedství, kanibalismus. A lidojedství bylo na těchto ostrovech skutečně rozšířené více než v kterékoli jiné části světa a některé skupiny zdejšího obyvatelstva byly lidojedy ještě i ve dvacátém století. (M. Stingl: Ostrovy lidojedů)

Mezi ostrovy Oceánie rozestými po obrovských rozlohách Tichého oceánu mají mimořádné postavení Nový Zéland a Havajské ostrovy.

Nový Zéland patří mezi hospodářsky nejvyspělejší země světa s vysokou průměrnou životní úrovní. Stejně jako v Austrálii tam tvoří většinu obyvatel *evropští přistěhovalci*. Původní obyvatelé - *Maoři* - jsou v menšině. Nejvýznamnější součástí hospodářství státu je *chov dobytka*: ovcí a skotu. Vlna a maso jsou největší položky ve vývozu země. Hlavním městem je *Wellington* (čti uelingtn), ale největší je *Auckland* (óklend). Oba leží na Severním ostrově, který je hustěji zalidněn než Jižní ostrov.

Havajské ostrovy tvoří souostroví ležící v severní části Tichého oceánu. Řetěz ostrovů je převážně sopečného původu. Některé ze sopek jsou dosud činné. Havajské ostrovy se v roce 1959 staly jedním ze států nejvyspělejší světové velmoci - Spojených států amerických. Příjemné subtropické podnebí a krása přírody láká početné turisty z USA i odjinud. Hlavní složkou hospodářství je proto *cestovní ruch*. Původní polynéské obyvatelstvo je dnes v menšině. Převahu mají bílí Američané a přistěhovalí Japonci. Největším ostrovem je *Hawaii*, hlavním městem souostroví je *Honolulu* na ostrově *Oahu*.

Ostatní státy nacházející se v Oceánii patří mezi málo rozvinuté země. Některá území jsou dosud závislá na bývalých koloniálních mocnostech.

Mezi málo rozvinuté země se řadí **Papua-Nová Guinea**. Je to po Austrálii druhý nejrozsáhlejší i nejlidnatější stát celého světa. Zabírá více než polovinu druhého největšího ostrova světa Nové Guineje. (Západní

část patří k asijské Indonésii.) Ostrov má typické rovníkové podnebí s deštnými lesy. Vnitrozemí je hornaté, těžko přístupné. Obyvatelé, *Papuánci*, žijí většinou ještě velmi primitivním způsobem života.

Kokosová palma je hlavní plodinou většiny ostrovů Oceánie. Kokosové ořechy se používají k přímé spotřebě nebo se vyváží. Listy palm slouží jako krytina na střechy obydlí. Hlavní užitek poskytuje kopra - sušená dužina ořechů. Ta tvoří hlavní vývozní produkt většiny ostrovů. Kopra se používá na výrobu tuků a mele se na kokosovou moučku pro potravinářské účely.

Chov ovcí je hlavní součástí novozélandského zemědělství.

Většina tichomořských souostroví již získala nezávislost. Jednotlivé státy jsou zpravidla rozloženy na velkých plochách oceánu. Tvoří je převážně drobné ostrovy navzájem značně vzdálené. Spojení mezi nimi bývá obvykle nedostatečné. Státy jsou většinou hospodářsky málo rozvinuté, a proto závislé na dovozu většiny výrobků ze zahraničí. Hlavní pěstovanou plodinou je na většině ostrovů kokosová palma.

Jako příklad samostatného státu v Oceánii lze jmenovat **Fidži**, kde převládli přistěhovalí Indové nad původními Polynésany. Byli tam přivázeni v době britské koloniální správy k práci na plantážích cukrové třtiny i jiných plodin. Souostroví Fidži se skládá ze dvou větších a několika set malých ostrovů.

Výjimečné postavení v Oceánii i ve světě má miniaturní státek **Nauru**. Tato nejmenší republika na Zemi zabírá jediný malý ostrov, který obývá pouhých 10 tisíc obyvatel. Velká těžba a vývoz fosfátů však z ostrůvku činí jednu z nejobhatších zemí světa.

Příkladem závislého území je **Francouzská Polynésie**. Zahrnuje

několik souostroví. Z nich nejznámější jsou *Společenské ostrovy* s ostrovem *Tahiti*. V současnosti jsou častým cílem turistů z celého světa. Většinu obyvatel tvoří původní Polynésané. Na atolu *Muru-roa* prováděla Francie do roku 1996 pokusné atomové výbuchy.

V Oceánii je množství státních útvarů. Většinou jsou to malé, hospodářsky nerozvinuté samostatné státy. Mezi vyspělé země se řadí nezávislý Nový Zéland a Havajské ostrovy - součást USA. Některá území zůstávají závislá na bývalých koloniálních zemích.

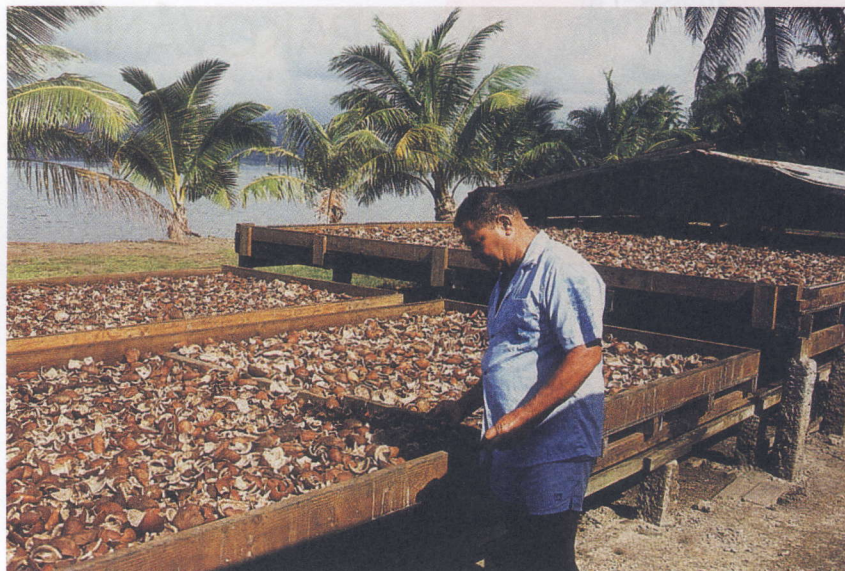
Mnoho ostrovů v Oceánii vytvořila **sopečná činnost**. Na některých z nich se dosud projevuje velmi aktivně. Například dvě velké sopky tvoří hlavní část povrchu největšího ostrova Havajského souostroví, *Hawaii*. Nesou původní polynéské názvy *Mauna Loa* a *Mauna Kea*. Druhá z nich je po novoguinejských horách nejvyšším vrcholem celé Oceánie (4205 m n. m.). Její špičku pokrývá po celý rok sněhová čepička. *Mauna Loa* rovněž překračuje čtyřkilometrovou výšku a patří k nečinnějším sopkám světa. Láva se i dnes čas od času vylévá z bočních kráterů nebo z protáhlých puklin na jeho úpatí. Ještě aktivnější je jedna z nejmladších havajských sopek *Kilauea*. Lávu chrlí téměř neustále, i když se síla jejích výlevů mění. Láva havajských sopek je značně řidká a teče velmi rychle. Vytváří žhavé řeky, které občas končí se syčením a za vzniku oblaků dýmu až ve vlnách oceánu.

Zopakujme si!

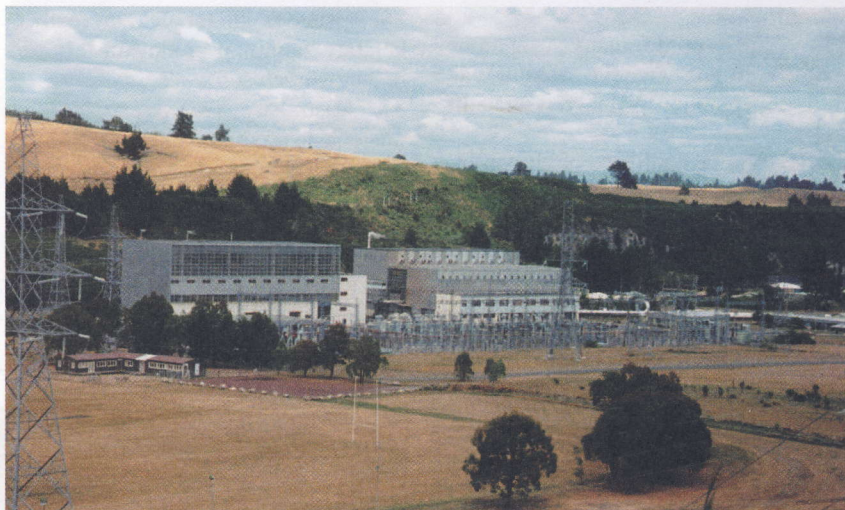
1. Mezi kterými světadíly se rozkládá Tichý oceán?
2. Jak vznikly ostrovy Oceánie?
3. Vysvětlí význam slov: lastura - laguna, atom - atol.
4. Proč datová hranice nesleduje přesně poledník 180°?

Otázky a úkoly:

1. Co je typické pro hospodářství Nového Zélandu?
2. Jak se nazývají původní obyvatelé Nového Zélandu?
3. Určete zeměpisnou polohu hlavního města Nového Zélandu a města Aucklandu.
4. Určete zeměpisnou polohu největšího z Havajských ostrovů.
5. Jakého původu jsou Havajské ostrovy?
6. Jsou Havajské ostrovy samostatným státem?

Sušení kopry na ostrově *Tahaa* v Polynésii. Na noc se plata zasouvají pod stříšku, aby kopra nenavlhla.

Sopečná minulost i přítomnost Nového Zélandu umožňuje využít tepla vystupujícího z nitra Země k povrchu. Geotermální elektrárna ve *Wairakei* na Severním ostrově je největším příkladem.

7. Co je zdrojem dobré životní úrovně Havajských ostrovů?
8. Zjistěte, které státy mají v Oceánii svá zámořská území.
9. Podle tabulek v učebnici zjistěte další nezávislé státy ležící v Oceánii a najděte je na mapě.
10. Které státy se dělí o území ostrova Nová Guinea?
11. Najděte na mapě ostrovní stát Nauru a v tabulkách jeho rozlohu. Srovnajte ji s ostatními státy Oceánie.

Austrálie a Oceánie - opakování

1. Určete zeměpisnou polohu Austrálie. Jakou zeměpisnou šířku má nejsevernější bod této pevniny?
2. Které oceány omývají Austrálii?
3. Charakterizujte přírodní poměry Austrálie a Oceánie.
4. Jaké podnebné pásy zasahují do Austrálie a Oceánie?
5. Proč je převážná část Austrálie řídko osídlena?

6. Která typická australská zvířata znáte ze zoo a z četby?
7. Pokuste se charakterizovat zemědělství v Austrálii. Které zemědělské produkty se odtud nejvíce vyváží?
8. Co víte o nerostném bohatství Austrálie a některých ostrovů Oceánie? Který stát je jejich největším odběratelem?
9. Kde se soustřeďuje australský průmysl? Existují ještě jinde v této části světa průmyslová centra?
10. Který stát Oceánie se úrovní hospodářství podobá Australskému svazu? Který stát v Oceánii je nejbohatší? Proč?
11. Jak se nazývají tři velké skupiny souostroví v Oceánii?
12. Najděte na mapě města Darwin, Perth, Melbourne, Sydney, Wellington, Auckland, Honolulu. Zjistěte o některém z nich zajímavé podrobnosti a sdělte je spolužákům.